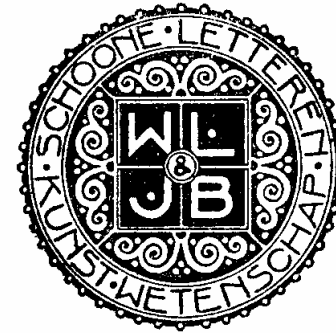

DE SOCIALE QUESTIE EN HET SOCIALISME

EEN KRITIEK OP DE MARXISTISCHE THEORIE DOOR
DR. MED. ET PHIL. FRANZ OPPENHEIMER

PRIVAAT-DOCENT IN DE STAATSWETENSCHAPPEN
AAN DE UNIVERSITEIT TE BERLIJN, VERTAALD MET
TOESTEMMING VAN DEN SCHRIJVER DOOR J. STOFFEL

INHOUDSOPGAVE.

	Bldz.
IN PLAATS VAN EEN VOORREDE EEN OPEN BRIEF AAN DEN HEER KARL KAUTSKY	5
EERSTE STUK. DE SOCIALE QUESTIE	15
I. Sociale questie en monopolie	17
II. Het karakter en het ontstaan van het kapitalisme	59
III. Robinson, de kapitalist.	110
IV. Binnenlandsche kolonisatie	117
TWEEDE STUK. HET SOCIALISME	139
V. Liberaal socialisme en het Marxisme	141
VI. De Marxistische leer van waarde en méérwaarde	150
VII. De wetenschappelijke grondslagen van het Marxisme en het revisionisme.	172
VIII. Kautsky als theorethicus van de agrarische questie	203
IX. Kautsky's toekomststaat	234

EEN OPMERKING VOORAF.

De onder II, VII, VIII en IX gedrukte hoofdstukken zijn weinig veranderde vroegere werken. De andere verschijnen hier voor de eerste maal.

EERSTE STUK: DE SOCIALE QUESTIE.

I. SOCIALE QUESTIE EN MONOPOLIE.

Drie eeuwen lang reeds stelt de sociale Sphinx der menschheid haar dreigende „vraag”: „Wat is de oorzaak van den socialen nood.” En drie eeuwen lang klinkt altijd weer hetzelfde antwoord: „*Het monopolie*”. Altijd door heeft het socialisme verklaard: het inkomen zonder arbeid, de „méérwaarde” is een monopolie-winst — en het eigendom is een monopolie.

Wat het oudere, het „utopistische socialisme” had uitgesproken, het jongere het „wetenschappelijke socialisme” heeft het herhaald. In de beide eerste zinnen van het Erfurter programma van de Deutsche sociaal-democratie van 1891, vindt men het woord monopolie met zijne afleidingen niet minder dan drie maal:

„De economische ontwikkeling der burgerlijke maatschappij leidt met de onweerstaanbaarheid van een natuurwet tot den ondergang van het klein-bedrijf, dat zijn grondslag vindt in het privaat eigendomsrecht van den arbeider op zijne productie-middelen. Zij scheidt den arbeider van zijne productie-middelen en maakt hem tot een bezitlozen proletarier, terwijl de productie-middelen het *monopolie* worden van een betrekkelijk klein getal kapitalisten en groot-grondbezitters.”

„Hand in hand met deze *monopoliseering* van de productie-middelen, gaat de verdringing van de versplinterde klein-bedrijven door kolossale groot-bedrijven, gaat de ontwikkeling van het werktuig tot machine, gaat een reusachtige uitbreiding van de vruchtbaarheid van den menschelijken arbeid. Maar alle voordeelen van deze verandering worden door de kapitalisten en de groot-grondbezitters *gemonopoliseerd*.”

Helaas, het is ook hier bij het „woord” gebleven. Ook het wetenschappelijk socialisme, vertegenwoordigd door Marx en zijne leerlingen, heeft verzuimd zich rekenschap te geven van den *inhoud* van dit woord. In Marx's levenswerk, het geweldige „Kapitaal”, wordt het woord monopolie wel eenige malen terloops gebruikt, maar nergens wordt de beteekenis ervan duidelijk gemaakt, nergens wordt een poging gedaan den inhoud van dit woord aan te wenden tot oplossing van het groote raadsel. Wij zullen later zien, dat enkel en alleen dit verzuim, den grooten denker op een dwaalspoor heeft geleid.

Want het begripen van het woord monopolie is inderdaad de hoofdsleutel, die alle versperde deuren van de wetenschap der sociale economie ontsluit. Wanneer eenvoudig het kenmerk der waarheid is, dan is de oplossing, die wij nu zullen geven, gewisselijk waar, want ieder kind kan en moet haar begripen.

DE WAARDE.

Waar geen monopolie bestaat, daar beheerschen verstand en recht de verhoudingen der menschen onderling. Want dáár wordt waarde haarscherp tegen waarde geruild. Dáár ontvangt ieder arbeider nauwkeurig het aequivalent van zijn arbeid, niets meer, niets minder; daar bestaat, in andere woorden gezegd, geen méérwaarde aan den éénen en geen mínderwaarde aan den anderen kant. En dit alles wordt bewerkt door de veel gesmade „vrije concurrentie”.

Waar de vrije concurrentie bestaat, daar wijden de arbeidskrachten zich aan die takken van menschelijk bedrijf, waarin men, bij hoge prijzen van het produkt, een *hooger* inkomen kan verkrijgen dan het gemiddelde,

en dan stijgt het aanbod van producten en dan dalen de prijzen en dan daalt het inkomen. En omgekeerd, wenden, waar de vrije concurrentie bestaat, de arbeidskrachten zich af van die bedrijfstakken, waarin bij lage prijzen *minder* dan een gemiddeld inkomen verdiend wordt — en dan daalt het aanbod van arbeidskrachten en dan stijgen de prijzen en dan stijgt het inkomen. Wanneer in een stad de timmerlieden méér verdienen dan de kastenmakers, dan trekken een aantal kastenmakers weg en het loon van de achterblijvenden wordt hooger; en eenige timmerlieden komen zich vestigen in die stad en het loon van dat soort arbeiders wordt lager. Wanneer in een heel land de advocaten méér verdienen dan de artsen, dan gaan er meer jonge lieden in de rechten studeeren en minder in de medicijnen, en na eenigen tijd is het inkomen in de beide beroepen weer in evenwicht.

Op die manier bewerkt de vrije concurrentie, dat op den duur een dagwerk van een timmerman haarscherp dezelfde gemiddelde waarde heeft, als het dagwerk van een kastenmaker, dat op den duur en in doorsnede één uur werk van een advocaat evenveel waard is als één uur gemiddeld werk van een arts. De prijs der waren, waarbij dit evenwicht bestaat, noemt men hun „natuurlijke” of „gerechte” waarde.

Neem aan, dat een zelfstandige kastenmaker jaarlijks 300 stoelen klaarmaakt van een bepaalde soort. Iedere stoel kost hem zelf aan hout en andere onkosten 10 mark, dan heeft hij dus per jaar 3000 mark onkosten.

Een wagenmaker in dezelfde plaats maakt per jaar vijftig wagens. Iedere wagen kost hem aan materiaal en andere onkosten 60 mark. Hij heeft dus ook per jaar 3000 mark onkosten.

De kastenmaker verkoopt zijn stoelen voor 20 mark per stuk. Hij ontvangt dus voor zijn arbeid 10 mark per stoel, d. i. 3000 mark per jaar. De wagenmaker moet dus om evenveel te verdienen zijn wagens verkoopen voor 120 mark en ontvangt dan voor zijn arbeid per wagen 60 mark, d. i. 50×60 mark of 3000 mark per jaar.

Wanneer dit alzoo geschiedt, dan staan beide waren op hunne natuurlijke waarde, omdat beide bazen voor denzelfden arbeid hetzelfde inkomen krijgen. Ieder van hen verdient dan in een jaar van 300 werkdagen op iederen werkdag 10 mark. En wanneer de wagenmaker een wagen (de vrucht van 6 werkdagen), voor 120 mark (60 mark loon + 60 mark materiaal) verkoopt, dan kan hij daarvoor 6 stoelen, de vrucht van 6 werkdagen (60 mark loon + 60 mark materiaal) terugkopen. Gelijke arbeidstijden van gelijkwaardigen arbeid zijn tegen elkaar geruild, aan geen kant is méérwaarde of minderwaarde ontstaan; aan den eisch van staathuishoudkundig verstand en recht is dus voldaan.

Datzelfde verstand en datzelfde recht eischen echter, dat gelijke arbeidstijden bij *ongelijkwaardigen* arbeid een ongelijk inkomen opleveren. Wanneer een bijzonder sterk en handig man in aangenomen werk dubbel zooveel voortbrengt dan een ander, die zwak en onhandig is, dan verdient de eerste het dubbele loon van den anderen, dan is één uur van den eersten evenveel waard als twee uren arbeid van den laatsten. Wanneer een bijzonder knappe jager honderd hermelijnspeisen buit maakt, terwijl zijn minder handige kameraad er maar vijf en twintig krijgt, dan is één uur arbeid van den eersten jager evenveel waard als vier uren arbeid van den laatsten. Wanneer een arts bijzonder gezocht is, dan verdient hij honderdmaal

zooveel als een onhandige advocaat, en onze advocaat moet, wanneer hij den „geheim-medicinaalraad” consulteert, de opbrengst van 100 uren van zijn arbeid betalen voor het ééne uur, dat de arts zich met hem bezig houdt.

In al die gevallen staat, wanneer en geen monopolie in het spel is, iedere arbeid, elke waar op hare *natuurlijke, gerechte waarde* en er ontstaat bij den ruil noch méérwaarde, noch minderwaarde. Één uur hooger gekwalificeerde arbeid is nu eenmaal, twee, vier of misschien wel honderdmaal zooveel waard, als een uur van gewonen gemiddelden arbeid, en daarom worden in bovengenoemde gevallen, zooal geen gelijke arbeidstijden, dan toch gelijke natuurlijke arbeidswaarden geruild. En dat is recht en dat is ook verstandig en in het algemeen belang. Het zou onrechtvaardig zijn, wanneer de vlijtige niet meer verdiende dan de luiard, de begaafde niet meer dan de onbegaafde en dit zou ook schadelijk zijn voor het algemeen. Want dan zou er bijna niemand meer vlijtig zijn en dan zouden er maar weinigen zijn, die hunne begaafdheden tot den hoogsten trap zouden ontwikkelen en daar zouden wij allen onder moeten lijden.

Op die wijze bewerkt de veel gesmade vrije concurrentie, door het gelijk maken van de prijzen, het brengen van de inkomens in overeenstemming met de waarde van den arbeid.

DE MÉÉRWAARDE.

Maar wat gebeurt er nu, als de concurrentie *niet* vrij kan werken?

Dan bestaat er een monopolie. Want een monopolie is niets anders dan een bevoorrechte toestand voor sommigen,

een machtsmiddel, dat oorzaak is, dat de concurrentie niet vrij kan werken.

Het een of ander produkt bedingt een prijs, die hooger is dan de natuurlijke waarde, omdat de vraag naar dit produkt sterker is dan het aanbod daarvan. Wanneer de concurrentie vrij kan werken, dan zal het aanbod stijgen en de prijs dalen tot op de natuurlijke waarde; dit hebben wij zooeven gezien. Maar wanneer de concurrentie niet kan ingrijpen, dan blijft de prijs ook op den duur en in doorsnede staan boven de natuurlijke waarde. Deze gemiddelde prijs, staande boven de natuurlijke waarde, wordt in de staathuishoudkunde met den naam „monopolie-waarde” bestempeld; het produkt, bij welks voortbrenging de concurrentie niet vrij werken kan, wordt door haar een „monopolie-produkt” genoemd en de bevoorrechte stelling, die de producent, tengevolge van de uitsluiting der concurrentie, geniet heet „monopolie”. Zulk een monopolie kan op verschillende grondslagen rusten en het is van belang om zich een juiste voorstelling te maken van de verschillende soorten van monopolies.

Het monopolie kan in de eerste plaats hierop rusten, dat een door velen begeerd produkt niet voor vermeerdering vatbaar is. Dan kan de concurrentie natuurlijk niets doen om het aanbod te vergrooten. En hierbij moeten wij weer twee belangrijke gevallen onderscheiden.

Ten eerste kan het zijn, dat de voorhanden hoeveelheid van het onvermeerbare goed om natuurlijke redenen kleiner is dan noodig zou zijn om aan de geheele vraag naar dit artikel te voldoen. In dit geval bestaat er een zoogenaamd „natuurlijk monopolie”. Een dergelijk monopolie bezit bij voorbeeld de eigenaar van een wijnberg, die door kenners bijzonder hoog geschat wordt. Niemand

anders dan de bezitter van het slot Johannisberg kan echte Johannisberger slot-wijn tappen; omdat velen dien wijn willen hebben, dáárom krijgt iedere flesch Johannisberger ook op den duur een hoog boven de natuurlijke waarde staanden prijs, een „monopolie-waarde”, dat wil zeggen: den natuurlijke prijs, vermeerderd met een hooge monopolie-winst.

Ten tweede kan, wel is waar, de voorhanden hoeveelheid van het niet voor vermeerdering vatbare goed zóó groot zijn, dat aan elke vraag daarnaar zou kunnen worden voldaan, maar de geheele voorraad bevindt zich in het bezit van eenige weinige individuen, die zich bij onderlinge overeenkomst, of — en dat is mogelijk en komt veel voor — stilzwijgend het met elkaar eens zijn, om dien voorraad voor hen, die hem willen gebruiken, af te sluiten en er alleen dan hoeveelheden van beschikbaar te stellen, wanneer hun, boven de natuurlijke waarde, een monopolie-winst daarvoor betaald wordt. Men noemt dit dan een monopolie door middel van afsluiting, of kortweg: monopoliseering. Wat hierbij gebeurt zullen wij door een voorbeeld toelichten.

Neem aan, dat er in een belegerde stad koren en meel genoeg voorhanden zijn, om de bevolking tien jaren lang rijkelijk van voedsel te kunnen voorzien en dat zij op zijn langst in drie maanden ontzet verwacht. Wanneer de voorraad voedsel nu gelijkmatig over alle gezinnen is verdeeld, dan kan er geen duurte en geen hongersnood ontstaan. Maar wanneer de geheele voorraad in het bezit is van één of van eenige weinige handelaars, dan kunnen zij hun voorraad *afsluiten*; zij weigeren dan hun koren tegen den normalen prijs te verkoopen en geven het alléén af met een extra-winst, d. w. z. zij maken hun

waar tot een monopolie-goed; omdat de concurrentie van buiten niet met goedkooper aanbod kan optreden, steken die handelaars hun monopolie-winst in den zak, zoolang het beleg, de uitsluiting van de concurrentie en de afsluiting van hun waar voortduren.

Dit zijn de beide gevallen van een monopolie, dat berust op de absolute onvermeerbaarheid van een produkt, hetzij duurzaam, zooals bij den wijn van het Johannisberger slot, of voorbijgaand, zooals bij het koren in de belegerde stad.

Nu kan echter ook een, volgens haar natuur voor onbegrensde vermeerdering vatbaar artikel, tot een monopolie-artikel worden, wanneer de concurrentie, ondanks den hoogen prijs, zich niet kan laten gelden, omdat het haar verboden is.

Zulk een verbod kan wettelijk zijn. Dit is het geval bijvoorbeeld bij een artikel dat gepatenteerd is. Dit is dan een verleend, een toegestaan monopolie. Zoolang het patent van kracht is, mag niemand anders dan de houder van het patent de gepatenteerde waar maken of zonder zijn toestemming verkoopen, en zoolang de termijn van kracht is, brengt dit patent den houder een monopolie-winst boven den natuurlijke prijs.

Zulk een verbod kan echter ook berusten op een private overeenkomst; wanneer de producenten met elkaar afspreken, om, op straf van een geldboete, hunne productie te beperken, dan wordt ook op die wijze de waarde van het product, boven zijn natuurlijke prijs, verhoogd met een monopolie-winst.

De laatste drie genoemde soorten van monopolie kan men samenvatten onder den naam van „wettelijke” monopolies, tegenover het eerste, dat een natuur-monopolie is.

Want alleen de zeldzaamheid van den Johannesberger wijn is natuurlijk, maar de zeldzaamheid van de andere monopolie-goederen is kunstmatig, zij wordt veroorzaakt door het openbaar gezag (bij patenten enz.) of door het privaat eigendomsrecht (bij afsluiting of bij het onderling verdrag).

Het meerdere inkomen, dat de monopolist uit de monopolie-winst geniet, heet „méérwaarde”. Het heet méérwaarde omdat het zooveel méér waard is dan de natuurlijke waarde van den aan het produkt besteden arbeid. Wanneer b.v. een monopolist per jaar 300 dagen gewonen arbeid verricht, dan zou hij, rechtvaardiger wijze, ten volle betaald zijn voor zijn arbeid, wanneer hij de opbrengst daarvan kon ruilen voor de opbrengst van 300 dagen gewonen arbeid van een ander. Maar wanneer hij, dank zij zijne positie als monopolist, het produkt van zijn arbeid zóó duur kan verkoopen, dat hij er het produkt van 1500 dagen gewonen arbeid voor kan inruilen, dan heeft hij 1200 dagen méérwaarde in zijn zak gestoken; de waarde van zijn arbeid is dan vijfmaal zoo hoog als haar natuurlijke, gerechte waarde.

Waar komt die méérwaarde vandaan? Zij kan nergens anders uit ontstaan, dan uit den arbeid van hem, die het monopolie-artikel koopt. De monopolist kan alleen dan méérwaarde voor zijn arbeid krijgen, wanneer de koper van zijn artikel zooveel minderwaarde voor zijn arbeid krijgt. Een voorbeeld zal ons dit duidelijk maken:

Ik neem een gouden 20 markstuk, en koop mij daarvoor een monopolie-artikel b.v. een gepatenteerd scheermes. Wat geef ik? Wat krijg ik terug?

Ik geef een waar, waarvan de voortbrenging niet is gemonopoliseerd, want iedereen mag goud wasschen of graven zooveel hij kan. Laten wij aannemen dat de 6 gram

goud, die een gouden twintig markstuk bevat, juist twintig uur gewonen, maatschappelijk gemiddelden arbeid kosten. Ik betaal dus de waarde van twintig uren arbeid. Wat krijg ik daarvoor terug?

Het scheer-apparaat, zal, wanneer de wettelijke termijn van het patent verstreken is, wanneer dus de concurrentie weer kan ingrijpen, voor, laat ons zeggen, 5 mark te koop zijn. Het kost dus dan maar 5 uren maatschappelijk noodigen arbeid. Maar toch wordt het thans als monopolie-waar voor twintig uren van dien zelfden arbeid verkocht. De houder van het patent krijgt dus 15 mark méérwaarde; ik krijg voor mijn goud 15 mark minderwaarde.

Hetzelfde gebeurt telkens wanneer een monopolie-artikel tegen een niet-monopolie-artikel geruild wordt, d. w. z. in elk geval, waarbij tusschen de beide ruilers een monopolie-verhouding in het spel komt. Dan krijgt de monopolist altijd een méérwaarde en de andere contractant altijd een minderwaarde.

Hier ligt de oorzaak van alle méérwaarde in de moderne maatschappij. Er is geen andere bron waaruit méérwaarde kan ontstaan. Er is ook nog nooit een poging gedaan het ontstaan van méérwaarde op een andere wijze te verklaren, met één enkele uitzondering: de verklaring van Karl Marx. Wij zullen later zien dat zijn verklaring geen steek houdt.

Zoo heeft het oude, zoowel als het nieuwe socialisme in den grond gelijk gehad, toen het op de vraag naar de oorzaak van den socialen nood, sedert drie eeuwen heeft geantwoord: „Het monopolie”.

Want de sociale questie is niets anders dan de questie van de méérwaarde.

Het wetenschappelijke sociale vraagstuk luidt: *Wat is*

de oorzaak van de méérwaarde? En het praktische sociale vraagstuk luidt: *Op welke wijze kunnen wij de oorzaak van de méérwaarde en daarmede haar zelve uit den weg ruimen?*

Vele dwazen en eenige leugenaars willen den volke diets maken, dat er geen méérwaarde bestaat, dat iedereen, ook thans, precies de volle waarde van zijn arbeid krijgt. Met hen zullen wij ons hier niet bezighouden. Het is boven allen twijfel verheven, dat er geheele klassen van menschen bestaan die véél meer ontvangen dan de waarde van hunnen arbeid en ontwijfelbaar is het, dat de overgrootste meerderheid van de werkers veel minder ontvangen dan de waarde van hunnen arbeid. Wat de eersten méér krijgen dat is inkomen zonder arbeid, dat is „méérwaarde”; wat de massa minder krijgt, dat is een aftrek van de opbrengst van hunnen arbeid, dat is „minderwaarde”.

Ieder arbeider in stad en land, hetzij hij werkt met zijn spieren aan den ploeg of aan de draaibank, of met zijn hersens aan de schrijftafel, aan het teekenbord of aan de chemische retort; hij wordt door onze maatschappelijke inrichting gedwongen een zeer groot en met iederen dag groeiend gedeelte af te geven van wat hij aan waarde schept. Wat zij allen te zamen afgeven, dat is méérwaarde, en de hoogere klassen deelen haar onder elkander en zij noemen dat reusachtig tribuut: grondrente en kapitaalwinst.

Wat dwingt de arbeiders om die méérwaarde-belasting te betalen?

In vroegere tijden dwong *de Wet* hen daartoe. Zij waren in de oudheid slaven, in de middeleeuwen hoorigen. En slaaf en hoorige waren, krachtens het bestaande recht,

wettelijk gedwongen hunnen heeren een gedeelte van datgene af te staan van wat zij aan waarde voortbrachten.

Deze wetten bestaan niet meer. Onze arbeiders zijn vrije burgers. Maar wanneer hen geen wettelijke bepaling meer dwingt om die schatting te betalen, dan kan het alleen een maatschappelijke instelling, dan kan het alleen een monopolie zijn.

En dan moet het ook een bijzonder soort van monopolie zijn, een maatschappelijk klassen-monopolie, d. w. z. dan moet het een op uitsluiting der concurrentie berustende, zeer uitgebreide en vastgewortelde maatschappelijke machtspositie zijn, die tusschen de hogere klasse in haar geheel aan den éénen en de arbeidersklasse in haar geheel aan den anderen kant een maatschappelijke klassen-monopolie-verhouding in stand houdt.

Alleen wanneer dit het geval is wordt het verklaarbaar, dat bij iedere ruiling tusschen een lid der hogere klasse en een lid der lagere klasse, deze laatste voor zijn arbeid zijn „dienst” in elk geval een minder-waarde en de eerste voor het ruilgoed dat hij geeft: het loongeld, een meer-waarde krijgt, dat gene onbetaalden arbeidstijd geeft en de andere onbetaalden arbeidstijd ontvangt.

Dat is ten slotte ook het oordeel van Karl Marx. Hij noemt het „kapitaal” een maatschappelijke klasse-verhouding (*gesellschaftliches Klassen-Verhältniss*). Deze verhouding bestaat overal dáár, waar alle productie-middelen het eigendom zijn van de heerschende klasse, waartegenover alle „vrije” arbeiders staan. En wel „vrij” in de dubbele beteekenis van dit woord. De arbeiders moeten in de eerste plaats burgerlijk vrij zijn, d. w. z. wettelijk bevoegd om een geldig dienst-contract af te sluiten. (Waar zij dit niet zijn, daar bestaat geen kapitalisme,

maar slavernij of hoorigheid.) En zij moeten in de tweede plaats economisch „vrij” zijn, d. w. z., zij moeten los, vrij van alle bezit zijn, zonder voldoende eigen productie-middelen.

En daarin heeft Karl Marx volkomen gelijk. Alleen onder voorwaarde, dat deze maatschappelijke scheiding in klassen aanwezig is, kan méérwaarde op groote schaal ontstaan. Waar die scheiding niet aanwezig is, daar bestaat geen méérwaarde en daar is geen „kapitaal”, want alleen dan kan men productie-middelen „kapitaal” noemen, wanneer zij hunnen eigenaren méérwaarde, winst, afwerpen.

Helaas! Karl Marx heeft zijn geniale gedachte niet diep genoeg doorgedacht, niet de consequentie er uit getrokken. Hij heeft twee dingen niet gezien. Ten eerste heeft hij niet gezien, dat zijn „maatschappelijke kapitaal-verhouding” een karakteristiek speciaal geval is van de monopolie-verhouding; en ten tweede heeft hij de diepst liggende oorzaken van die verhouding niet kunnen vinden.

Onze taak is nu de vraag te beantwoorden: *Op welke bestaande maatschappelijke instelling is het bestaande klassen-monopolie gebouwd?*

Wanneer het ons gelukt die vraag te beantwoorden, dan is het wetenschappelijk deel van de sociale questie opgelost.

En hiermede zal ook voor de praktische oplossing, ten minste in principe, klaarheid zijn verkregen.

Want, wanneer er sprake mocht zijn van een natuurlijk monopolie, dat zijn grond zou vinden in de natuurlijke onvermeerderbaarheid van een zeldzaam, belangrijk goed, dan zouden wij tenslotte niets wezenlijks kunnen uitrichten. Wij zouden dan blij moeten zijn wanneer wij de kwade gevolgen daarvan eenigszins konden verzachten. Genezing zou in dit geval niet mogelijk zijn.

Maar wanneer er sprake is van een door de wet gevestigd en in stand gehouden klasse-monopolie, dan is genezing niet alleen mogelijk, maar zeker. Dan hebben wij niets anders te doen, dan het rechts-instituut op te heffen, waarin dat monopolie wortelt. Dan is de klasse-monopolie-verhouding gebroken, en de méérwaarde gaat te niet, evenals, na afloop van den termijn, een patentrecht te niet gaat.

Wij willen hier het troostrijke antwoord dadelijk geven, terwijl wij ons voorbehouden, later den weg te wijzen, waarlangs wij deze oplossing gevonden hebben en de bewijzen te verschaffen, die deze tot een onomstootelijke waarheid maken.

Het klassen-monopolie rust op de monopoliseering van den grond. Het is grond-monopolie.

Het door afsluiting ontstane monopolie, het klasse-monopolie, dat enkel en alleen de oorzaak is van de méérwaarde, rust op de afsluiting van den grond. De heerschende klasse, heeft de lagere klasse afgesloten van den grond!

DE AFSLUITING VAN DEN GROND.

De grond is een monopolie-goed. Daaromtrent bestaat geen verschil van meening. Alle grond, waarop beschaafde menschen wonen, heeft zijn eigenaar; honderden millioenen menschen hebben geen grond. Maar omdat zij, hetzij als landbouwers voor produktie-middel, hetzij als handwerkslieden of fabrikanten voor terrein voor hunne werkplaatsen en winkels, en alle menschen hem als plaats om te wonen noodig hebben; daarom zijn de niet-bezitters gedwongen den eigenaars voor hun grond een monopolie-waarde te betalen, die dagelijksch stijgt, hetzij in den vorm van

koopprijs of leenprijs; (pacht of huur) of als aftrek van hun arbeidsloon.

Van welken aard is dit monopolie?

Omdat het hier een onvermeerbaar goed betreft hebben wij hier te doen met slechts twee soorten van monopolies, het natuurlijke, veroorzaakt door absolute zeldzaamheid, en het wettelijke, veroorzaakt door afsluiting.

Tot nu toe hebben alle staathuishoudkundigen het grond-monopolie beschouwd als een natuurlijk monopolie, berustend op absolute zeldzaamheid. De voorraad grond zou, naar hun meening, reeds van den oertijd af te klein zijn geweest voor de menschheid.

Maar dit is een dwaling, en wel de dwaling, waaruit alle andere dwalingen van de staathuishoudkunde zijn voortgekomen. *Het grond-monopolie, is geen natuurlijk monopolie, veroorzaakt door absolute zeldzaamheid, maar het is een wettelijk monopolie, veroorzaakt door afsluiting.*

De zaken liggen in dit geval precies hetzelfde als bij de monopoliseering van het koren in de belegerde stad. De bestaande voorraad is voor de oogenblikkelijke behoeften der volken onmetelijk veel te groot, zóó groot, dat hij voor een onafzienbaren tijd zelfs dan voldoende zal zijn, wanneer de menschheid zeer sterk in aantal groeit — en toch is de grond door afsluiting in een monopolie-goed verandert. Bijna de geheele voorraad is het eigendom van een kleine klasse van menschen, die juist hierdoor de heerschende klasse zijn geworden — en deze heerschende klasse betreft daarom haar grond-rente van de uitgeslotenen, *zoolang de uitsluiting duurt.*

Dat de voorraad grond, in verhouding tot de tegenwoordige behoefte der menschheid, oneindig groot is, kan men gemakkelijk door een deelsom bewijzen. Wij zullen

juist doen zooals de commandant van de belegerde stad moest doen, toen de duurte zich vertoonde. Hij moest de behoefte per hoofd en den voorhanden voorraad koorn laten opnemen en dan het aantal mudden koorn deelen door het aantal hoofden. Is dan van die deeling het resultaat, dat er te weinig koorn per hoofd voorhanden is, dan heeft de duurte een „natuurlijke” oorzaak; maar wanneer omgekeerd het quotient grooter is dan de behoefte, dan is er sprake van afsluiting, van monopoliseering en dan zal hij daartegen zijne maatregelen weten te nemen.

Hoe groot de behoefte aan grond is onder primitieve toestanden, dat weten wij nauwkeurig. Zij bedraagt overal in de wereld gemiddeld 6 tot 8 Hectaren per gezin. Van deze oppervlakte haalt de arbeid van een boerengezin genoeg voedsel om in overvloed te leven en deze oppervlakte is ook zoowat het maximum, van wat een primitieve boer bebouwen kan in den tijd, die hem de jacht, de vischvangst, de oorlog en het handwerk voor eigen gebruik enz. overlaten. De oud-Germaansche hoeve was b.v. 30 morgen, d. i. $7\frac{1}{2}$ Hectaren.

Daar, onder primitieve verhoudingen, de boeren-gezinnen zeer talrijk zijn, is het getal van 5 kinderen gemiddeld niet te hoog genomen en zoo kunnen wij de behoefte aan grond per hoofd op 1 Hectare stellen.

Hoe groot is nu de voorraad grond?

Volgens den Engelschen geograaf Ravenstein bevat de aarde na aftrek van het water, de ijsvelden, de woestijnen, de steppen, de gebergten enz., 7.32 milliarden Hectaren „vruchtbaar land”. Trekken wij hiervan $\frac{1}{4}$ af voor woud, dan blijven ons altijd nog 5.5 milliarden Hectaren voor akker- en weide-land over.

Naardien het aantal menschen ten hoogste geschat kan

worden op 1.8 milliard, zoo zoude er per hoofd voor ieder ongeveer 3 Hectaren zijn, dat is driemaal meer dan zij noodig hebben. Hiermede is bewezen, dat de duurte van den grond niet voorkomt uit natuurlijke schaarschte, maar een gevolg is van afsluiting.

Op deze berekening kan men aanmerkingen maken. Niet al het op de aarde voorhanden land is toegankelijk voor den landbouwer. In de tropen kunnen de kinderen der gematigde luchtstreken niet werken. In vele landen der gematigde luchtstreek zijn de politieke toestanden niet veilig genoeg, enz., enz.

Wij willen die tegenwerpingen volledig recht laten weêrvaren en de rekening opmaken voor een der dichtst bevolkte landen der aarde, voor ons Duitschland. Wij kiezen dit voorbeeld, omdat het daarbij verkregen resultaat natuurlijk voor alle landen met een minder dichte bevolking, d. w. z. voor het grootste deel der beschaafde wereld, óók beslissend zal zijn.

Dat de voorraad van grond voor huizen en werkplaatsen in Duitschland oneindig veel grooter is dan iedere denkbare behoefte is zonder verdere verklaring duidelijk en wordt door niemand betwist. In de verst uit elkaar gebouwde tuinstad zou, met inbegrip van de wegen en straten, enz. ieder gezin hoogstens $\frac{1}{2}$ morgen grond noodig hebben, d. i. $\frac{1}{10}$ morgen per hoofd, zoodat op iedere Hectare 40 menschen zouden kunnen wonen. Voor de 64 millioen Duitschers zouden dus 1.600.000 Hectaren voor woon- en tuingrond geheel voldoende zijn; en voor werkplaatsen zouden de fabrikanten en ambachtslieden in de verte niet zooveel noodig hebben. Een twintigste van de geheele oppervlakte van Duitschland zouden voor beide doeleinden toereikend zijn. Dit wordt door allen toegegeven.

Maar de staathuishoudkundigen waren het daarentegen tot nog toe eenparig er over eens, dat voor landbouwkundige doeleinden de grond in te geringe hoeveelheid voorhanden zou zijn en dat daarom de grond een „natuurlijk” monopolie zou wezen. Maar ook die meening is onjuist. Men heeft altijd verzuimd haar eens na te rekenen. Wanneer men de rekening opzet, wanneer men er eens naar vraagt: hoeveel land een boerengezin nodig heeft en bebouwen kan, dan blijkt het dadelijk, dat zelfs in landen met de dichtste bevolking en de meest hoogstaande kultuur, véél meer zulke boerengezinnen een bestaan zouden kunnen vinden, dan thans het geval is.

Wij zullen nu die berekening eens maken. Wij zullen in de eerste plaats vragen: hoeveel land heeft een Duitsch boerengezin minstens nodig, om door zijn arbeid zich een middenstands bestaan te kunnen verschaffen. En dan zullen wij vragen: hoeveel land kan een boerengezin op voldoende wijze bebouwen, teneinde op die wijze de maximum grootte voor een boerenhoeve te kunnen bepalen.

Hoeveel land heeft een boerengezin nodig?

Nu, dat is natuurlijk zeer verschillend naar de gesteldheid van den bodem, de nabijheid van de afzetmarkt, den trap waarop de landbouw staat. Om een menschwaardig middenstands bestaan te kunnen hebben, moet een boerengezin op slechten zandgrond méér land hebben dan op zware klei, vèr van de markt of tenminste van het spoorwegstation méér dan in de buurt daarvan; in Oost-Pruisen méér dan in de Rhijn-provincie. Wij kunnen dus alleen trachten een nationaal gemiddeld minimum van land voor een boerengezin vast te stellen.

Wij zullen weinig tegenspraak ontmoeten, wanneer wij beweren, dat in beschaafde streken één Hectare per hoofd,

d. i. 5 Hectaren per gezin gemiddeld voldoende zijn om dat boerengezin een menschwaardig middenstands bestaan te verschaffen.

De oud-Germaansche boer kon zooveel land in gebruik nemen als hij verkoos. Hij nam gemiddeld $7\frac{1}{2}$ Hectare, dat zijn 30 Morgen. Hiervan waren echter slechts $\frac{2}{3}$ d. i. 5 Hectaren jaarlijks onder den ploeg. Het andere lag braak. Hij bebouwde dus maar 5 Hectaren en betrok daaruit genoeg voedsel om zijne zeer talrijke kinderen tot „reuzen” te kunnen opvoeden. Het is waar, hij had ook nog jacht, vischvangst en veeweide in de mark; maar zijn land bracht ook nog niet de helft op van wat het tegenwoordig opbrengt.

Sismondi zegt in zijn „*Nouveaux Principes*” van het land in Italië, dat „*Campagna*” genoemd wordt. *Cinq arpents nourrissaient une famille et formaient un soldat*. Daar een *arpent* nog niet geheel 34 are is, waren dus 1,7 Hectare voldoende voor een gezin.

Het *reglement organique* van 1830, dat den toestand der Rumeensche boeren regelde, stond aan ieder gezin een maximum van $7\frac{1}{2}$ Hectare toe en wel alleen aan boeren, die over 4 ossen beschikten en dan ook alleen in de meer onvruchtbare deelen van het land, in Wallachye, terwijl zij in het vruchtbare Moldavië maar $4\frac{1}{2}$ Hectare kregen. Zij, die maar 2 ossen hadden, kregen 5 Hectaren in het schrale- en maar 3 Hectaren in het vruchtbare land, en zij, die geen trekvee hadden, kregen maar $3\frac{1}{2}$ Hectare en $2\frac{1}{4}$ Hectare. Nu is Rumenië nog thans een land, waar de akkerbouw op een lagen trap staat, waar weinig steden zijn, slechte wegen en weinig spoorwegen, waar de boeren nog altijd voor het grootste deel ieder jaar $\frac{1}{3}$ van hunne akkers braak laten liggen. Wanneer zij met

hunne talrijke gezinnen van zulk een kleine oppervlakte land nog nooddruftig kunnen bestaan, dan moet toch een Duitsche boer op vol 5 Hectaren land fatsoenlijk kunnen bestaan. Want hij bebouwt elk jaar zijn geheele land, krijgt gemiddeld veel grootere oogsten, maakt voor zijne produkten veel hogere prijzen, betaalt voor de dingen, die hij noodig heeft, veel minder geld en heeft gemiddeld veel minder kinderen den kost te geven.

Autoriteiten op landbouwgebied hebben dan ook 5 Hectaren als geheel voldoende verklaard voor het bestaan van een boerengezin.

Max Sering zegt in een onlangs gehouden rede ¹⁾ over Rusland: „Langen tijd heeft men de schuld van de toenemende ellende der Russische boeren uitsluitend toegeschreven aan de onvoldoende oppervlakte land, die hun bij de emancipatie was toebedeeld. Het is nu echter gebleken, dat slechts 23 % van alle boerderijen in het jaar 1905 kleiner waren dan 5 Hectaren. *Maar het land wordt niet voldoende bebouwd.*”

Hieruit volgt, dat Sering, zelfs in een land, waar de landbouw op zóó lagen trap staat en de verkeerswegen zóó slecht zijn als in Rusland, toch 5 Hectaren voor een boerengezin voldoende acht. Rusland heeft thans van alle Europeesche landen het hoogste geboortecijfer en trots de enorme kindersterfte ook het hoogste toenemingscijfer.

In dezelfde zitting van het *Landes-Ökonomie Kollegium* las Dr. Frost uit Christiania een referaat over de landbouwtoestanden in de drie Scandinavische rijken. Hij zeide hierbij het volgende: De grens van de hoeveelheid grond,

¹⁾ *Politik der Grundbesitzvertheilung in den groszen Reichen. Veröffentlichungen des Königl. Preusz. Landes-Ökonomie-Kollegium. Heft 9. Berlin 1912. pag. 20.*

noodig voor de zelfstandigheid van een boer, ligt natuurlijk hooger onder de ruwere klimatische verhoudingen van het Noorden, dan bij ons in het Westen (van Deutschland) en ook in de westelijke naburige landen als Holland en België, waar een bedrijf van 2 Hectaren onder gunstige omstandigheden reeds zelfstandig zijn kan. In het Noorden kan men als grens van de grootte van een zelfstandig bedrijf 4 tot 5 Hectaren aannemen. In Denemarken iets minder, in Zweden en Noorwegen iets meer.

Hier wordt dus de door ons aangenomen grootte voor Deutschland uitdrukkelijk als voldoende genoemd. En de Deutsche statistiek bevestigt onze opvatting ook volkomen.

De volgende tabel bevat de nieuwste cijfers omtrent de landverhoudingen in Deutschland uit de officieele publicaties omtrent de beroeps- en bedrijfstelling van het jaar 1907.

Gezamenlijke landbouwbedrijven.				Daarvan „Hoofdbedrijven”.	
Groote der bedrijven.	Getal der bedrijven.	Totaal oppervlak der bedrijven in H.A.	Bebouwd oppervlak in H.A.	Getal.	Bebouwd oppervlak in H.A.
tot 0.5 H.A.	2.084.060	619.066	359.553	89.166	24.400
0.5 tot 2 „	1.294.449	1.872.936	1.371.758	369.224	462.317
2 „ 5 „	1.006.277	4.306.421	3.304.878	718.905	2.446.400
5 „ 10 „	652.798	5.997.626	4.607.090	589.266	4.182.257
10 „ 20 „	412.741	7.770.895	5.814.474	391.704	5.528.591
20 „ 50 „	225.697	9.186.590	6.821.299	219.243	6.635.966
50 „ 100 „	36.494	3.436.421	2.500.804	35.418	2.428.803
100 „ 200 „	10.697	2.241.658	1.499.255	10.373	1.458.699
200 „ 500 „	9.389	4.156.773	3.003.938	9.276	2.970.715
500 „ 1000 „	3.129	2.824.444	2.053.882	3.096	2.032.166
boven 1000 „	369	693.656	497.973	365	491.366

Volgens deze cijfers waren er in 1907 rond $5\frac{3}{4}$ miljoen landbouwbedrijven in het geheel. Deze besloegen te samen 43 miljoen Hectaren oppervlakte; hiervan waren echter slechts 32 miljoen Hectaren als landbouwgrond in gebruik, d. w. z. akkers, tuinen (zonder parken), weiden, kunstweiden, wijntuinen en wijnbergen ¹⁾).

Van deze $5\frac{3}{4}$ miljoen landbouw-bedrijven in het geheel waren er bijna $\frac{3}{5}$, namelijk 3.3 miljoen „neven-bedrijven”, d. w. z. zoodanige, die hunnen bezitters alleen als bijverdienste iets opbrengen. Slechts 2.4 miljoen zijn „hoofd-bedrijven”, d. w. z. dat hunne bezitters uit die bedrijven hun geheele of hun voornaamste inkomen betrekken. Zij besloegen $\frac{9}{10}$ van de geheele oppervlakte, die voor landbouw wordt gebruikt en wel 28.7 miljoen Hectaren. Deze bedrijven zijn het, die ons hier alleen interesseeren ²⁾).

De eerste klasse, met een oppervlakte van minder dan $\frac{1}{2}$ Hectare of 2 morgen, telt reeds 89.000 hoofd-bedrijven. In doorsnede is de grootte iets meer dan $\frac{1}{4}$ Hectare of één morgen.

De tweede klasse, met $\frac{1}{2}$ tot 2 Hectaren grond, heeft 370.000 hoofd-bedrijven, met een gezamenlijk oppervlak

¹⁾ Van de rest van den bodem, in het geheel 11.300.100 Hectaren, worden ingenomen door bosschen 7.680.000 Hectaren, door slechte weiden en schapendriften 1.061.000 Hectaren, door woest land en heide 1.471.000, door huizen, tuinen, parken, watervlakten, moerassen enz. 1.054.204. De cijfers zijn genomen uit de officieele statistiek voor het Duitsche rijk.

²⁾ De grond voor de nevenbedrijven bestaat voor verreweg het grootste deel uit kleine perceelen tuingrond, die door stedelijke arbeiders voor bijverdienste bebouwd worden, en uit grond, die door eigenaars in gebruik wordt gegeven aan daglooners en verder land, dat door gemeenten of privaat-personen tijdelijk in gebruik wordt afgestaan aan houtvesters, schoolmeesters, predikanten enz.

van 462.000 Hectaren. Het gemiddeld oppervlak is iets minder dan 1.3 Hectaren of 5 morgen.

De derde klasse, met 2 tot 5 Hectaren, heeft 719.000 hoofd-bedrijven met een gezamenlijk oppervlak van $2\frac{1}{2}$ miljoen Hectaren. Het gemiddeld oppervlak is 3.4 Hectaren of 14 morgen.

Deze drie kleinste klassen omvatten met elkaar bijna de helft van alle hoofd-bedrijven, namelijk in ronde cijfers 1.180.000 van de 2.400.000 in het geheel. *Bijna de helft van alle Duitschers, die van den landbouw hun hoofd-bedrijf maken, bebouwen dus minder dan 5 Hectaren. Zij hebben met elkaar iets meer dan $\frac{1}{10}$ van allen landbouw-grond in gebruik.* Gemiddeld beslaat elk van deze klein-bedrijven minder dan $2\frac{1}{2}$ Hectaren.

Maar wij kunnen zonder bedenken verder gaan en ten minste de volgende klasse en met eenig voorbehoud ook de dan volgende klasse er bij nemen. Want wij hebben er nadrukkelijk op gewezen, dat op schraleren grond en op grond die verder van de verkeersmiddelen is gelegen, 5 Hectaren per gezin niet voldoende zou zijn; alleen als gemiddelde is deze oppervlakte toereikend.

De vierde klasse, met 5 tot 10 Hectaren grond, omvat 590.000 hoofd-bedrijven met een gezamenlijk oppervlak van 4.2 miljoen Hectaren. Het gemiddelde is 7 Hectaren.

Dat wij deze klasse er bij nemen, daarop zal wel niemand aanmerking kunnen maken.

De genoemde vier klassen omvatten tezamen 1.767.000 hoofd-bedrijven van de totale 2.4 miljoen. *Zij vormen dus $\frac{3}{4}$ van alle hoofd-landbouw-bedrijven. Zij beslaan ongeveer $\frac{1}{4}$ van den grond, die het totaal der hoofd-bedrijven in gebruik heeft; gemiddeld komt op ieder van die klein-bedrijven een oppervlakte van 4 Hectaren.* Wij zijn dus

nog altijd niet aan ons gemiddelde van 5 Hectaren.

Laten wij nu, onder voorbehoud, ook de vijfde klasse in onze berekening opnemen.

De vijfde klasse, met grond van 10—20 Hectaren, omvat 392.000 hoofd-bedrijven met een gezamenlijk oppervlak van $5\frac{1}{2}$ miljoen Hectaren. Het gemiddelde is 14 Hectaren.

Deze vijf klassen bevatten met elkaar 2.160.000 hoofd-bedrijven van het totaal van 2.4 miljoen. Dit zijn 90 % van alle hoofd-bedrijven. Zij beslaan te zamen 12.6 miljoen Hectaren, d. i. 44 % of iets meer dan $\frac{4}{10}$ van den geheelen voor landbouw geschikten bodem; gemiddeld komt op ieder van die bedrijven 5.8 Hectaren landbouw-grond¹⁾.

Wij hebben nog andere cijfers, die ons bewijzen, dat

¹⁾ Ter vergelijking dienen hier eenige buitenlandsche cijfers, die wij aan de meermalen geraadpleegde publicaties van het Koninklijk Pruissische landbouw departement ontleenen.

In Denemarken zijn van 249.983 landbouwbedrijven er 133.602, d. i. $53\frac{1}{2}$ % met een oppervlakte van minder dan 5 Hectaren en 180.217 d. i. 72.1 % beneden de 15 Hectaren.

In Zweden zijn van de 349.793 bedrijven er 313.333 beneden 20 Hectaren.

In Noorwegen zijn van de 141.273 bedrijven er 103.153, d. i. 73 % kleiner dan 5 Hectaren en 124.326, d. i. 88 % kleiner dan 10 Hectaren en 136.144, d. i. 96 % kleiner dan 20 Hectaren.

In Nederland waren in 1910 van de 209.302 bedrijven er 109.645, d. i. bijna 53 % kleiner dan 5 Hectaren, 151.192, d. i. ruim 72 % kleiner dan 10 Hectaren; 182.011, d. i. 87 % beneden 20 Hectaren.

In Frankrijk waren in 1892 van de in ronde cijfers 5.7 miljoen land- en boschbouw bedrijven er niet minder dan 4.065.000, d. i. 71 % kleiner dan 5 Hectaren en 5.283.000, d. i. 93 % kleiner dan 20 Hectaren. Slechts 2.4 % van alle bedrijven hadden meer dan 40 Hectaren in gebruik. Maar die groot-bedrijven besloegen 37 % van allen bebouwbaren grond.

zelfs in de kleinere landbouwbedrijven een gezin een bestaan kan vinden.

In het geheel werden in het jaar 1907, als bezitters van een landbouwbedrijf 2,4 miljoen menschen geteld, die den landbouw als hoofdberoep bedreven. Van dit getal waren bijna 2 miljoen zonder eenig ander beroep, slechts ongeveer $\frac{1}{2}$ miljoen gaf ook nog een tweede beroep op. In de bedrijven met 2 Hectaren landbouwgrond waren 319.000 zelfstandige landbouwers en in die met 2 tot 5 Hectaren waren er 495.000 zonder eenig ander beroep. Er leven dus in Duitschland méér dan 800.000 gezinnen op minder dan 5 Hectaren geheel en al van den opbrengst van hun landbouw. Dit is méér dan een derde van alle hoofd-landbouwbedrijven zonder bijberoep.

Na hetgeen wij boven aanvoerden, mogen wij gerust het grootste deel der bedrijven met 5 tot 20 Hectaren bebouwbaren grond mede in onze berekening opnemen. Van de bezitters van deze bedrijven waren er niet minder dan 809.000 zonder bijberoep. Te zamen geteld waren dus meer dan twee derde van alle kleine boeren zonder ander beroep.

Dat deze elementen voor verreweg het grootste deel in een, hoewel bescheiden, toch verzekerden en toereikenden, „middenstands” welstand leven is ontwijfelbaar, en de verdedigers van de bestaande maatschappelijke orde, moeten wel de eersten zijn om dit toe te geven. Want wanneer zij wilden beweren, dat die keuters en kleinboeren proletariërs zijn, dan blijven er in ons heele land maar heel weinig niet-proletariërs over.

Wij hebben in Duitschland in het geheel bijna 18 miljoen, en met hunne nabestaanden meer dan 32 miljoen „arbeiders” en 472.000, met hunne nabestaanden 793.000,

met hen gelijk te stellen maatschappelijke elementen van de afdeeling D (huisbedienden, loonarbeid van wisselenden aard). Verder zijn er 1.265.000 dienstboden; dat zijn dus al 35 miljoen *onzelfstandige* proletariërs.

Nu weet een ieder, dat er onder de „zelfstandigen” vele kleine bazen in de industrie en in den handel zijn, die het niet beter of misschien wel slechter hebben dan arbeiders. En als nu ook nog de helft van alle boeren, die alleen van landbouw leven, een proletarisch bestaan zouden leiden, dan zou inderdaad het vonnis over onze „maatschappelijke orde” zijn gestreken.

Maar, zooals wij gezegd hebben, ieder weet, dat juist die kleine boeren voor het grootste deel gezeten burgers zijn, dat zij het beste deel uitmaken van onze volkskracht; geen klasse van onze burgerij stelt zooveel bruikbare rekruten; dit is het beste bewijs, dat zij genoeg te eten krijgen. Hoe is het te verklaren, dat van zulke lapjes grond als de meesten van hen dan toch maar hebben, een zóó groot netto-produkt gehaald wordt?

Het antwoord luidt: intensieve cultuur, vooral ten opzichte van de veeteelt.

Ook daaromtrent eenige cijfers uit de Deutsche statistiek.

Er waren aan het werk per Hectare landbouwgrond in de volgende klassen naar de grootte:

Klassen naar de grootte in Hectaren.	Op den 12 ^{den} Juni 1907.		Grootste getal van de in het laatste jaar gelijktijdig arbeidenden.	
	Arbeiders in het geheel.	Vaste arbeidskrachten.	In het geheel.	daarvan losse arbeidskrachten.
Beneden 1/2 Hect.	5.6	2.4	7.3	2.2
1/2 tot 2 „	1.7	0.90	2.7	0.7
2 „ 5 „	0.9	0.64	1.1	0.3
5 „ 20 „	0.44	0.34	0.6	0.2
20 „ 100 „	0.22	0.16	0.3	0.13
Meer dan 100 „	0.17	0.11	0.2	0.09

Men ziet uit deze tabel zonder moeite, dat de arbeidsintensiteit in de kleinste bedrijven het grootst is en bij de grootere bedrijven regelmatig snel daalt. Of met andere woorden, hoe kleiner bedrijf, hoe meer arbeid op de Hectare wordt aangewend.

Wij willen voorzichtigheidshalve de klasse, die het kleinste oppervlak gebruikt, die van minder dan 1/2 Hectare buiten berekening laten, omdat de opgaven daaromtrent onbetrouwbaar zijn en omdat zij een aantal boomkwekerijen omvatten, waarvan het houtvesters personeel hier geteld is als landbouwarbeiders.

Maar dan blijkt uit de tabel toch altijd nog, dat de keuterboeren met 1/2 tot 2 Hectaren, per Hectare tweemaal zooveel *vaste* arbeidskrachten gebruiken als de kleine boeren met 2 tot 5 Hectaren, viermaal zooveel als de boeren met 5 tot 20 Hectaren, achtmaal zooveel als de groote boeren met 20 tot 100 Hectaren en tienmaal zooveel als de groote grondbezitters met meer dan

100 Hectaren. De andere kolommen geven ongeveer het zelfde resultaat.

Nu zijn die cijfers niet heelemaal zoo gunstig als zij schijnen. Ongetwijfeld weerspiegelen zij ook een zekere achterlijkheid in de techniek, een door de nood gedwongen zich onthouden van het gebruik van de helpende machine, of een gebrek aan voldoende trekvee. Met andere woorden, hier bestaat, en wel voornamelijk in de kleinste bedrijven, ongetwijfeld een zekere verspilling van menschelijke arbeidskracht.

Maar het zou toch totaal verkeerd zijn het geheele verschijnsel hieruit te willen verklaren. Een dergelijke opvatting wordt beslist weersproken door de toenemende welvaart van de kleine boeren. Neen, het grootste deel van den zeer grooten arbeid per Hectare aangewend is geen arbeidsverspilling, maar productieve, rendabele, rationeele belegging. De kleine boer werkt, reeds waar hij de zelfde vruchten verbouwt als de groote, met oneindig veel meer zorg, liefde en belangstelling en haalt daarom, wanneer alle andere verhoudingen gelijk zijn, ¹⁾ gróótere opbrengsten uit zijn akker. In de eerste plaats is de inrichting van het boerenbedrijf ook al in den akkerbouw veel intensiever. Hij bewerkt een veel grooter deel van zijn grond op de manier van een tuin en als kool-

¹⁾ Dat het grootbedrijf tegenwoordig nog in den eigenlijken akkerbouw dikwijls intelligenter en vooral ook met meer kunstmest werkt, staat vast. Maar de kleine boer haalt dien voorsprong tegenwoordig zeer snel in. Sering schrijft over „de hoogere voortreffelijkheid van de arbeidsmethode der boerengezinnen boven de manier van werken op de groote landgoederen, die alleen door een buitengewone intelligentie van den heerengoedsbezitter kan worden goed gemaakt”.

land, en in de veehouderij is zijn voorsprong enorm groot.

Volgens de beroepstelling in het jaar 1907 waren per Hectare bebouwden grond op de volgende klassen naar de grootte van het bedrijf als vee aanwezig:

Klassen naar de grootte.		Paarden.	Runderen.	Schapen.	Varkens.	Geiten.
Beneden	2 Hect.	0.4	0.76	0.24	2.53	1.56
2 tot	5 „	0.07	0.95	0.11	0.94	0.13
5 „	20 „	0.13	0.76	0.14	0.61	0.04
20 „	100 „	0.13	0.57	0.25	0.39	0.01
100 en meer	„	0.09	0.33	0.62	0.20	0.001

Wij zijn tot die berekening gekomen, door het getal der op iedere grootte-klasse voorhanden dieren te deelen door het geheele aantal hectaren, dat in gebruik is bij ieder der klassen. Daardoor is de klasse van de keuterboeren met minder dan 2 Hectaren veel te slecht weggekomen. Want bij die menschen houdt bijna $\frac{1}{3}$ van de bezitters in het geheel geen vee, terwijl de bedrijven zonder vee in alle andere klassen zóó gering in getal zijn, dat zij gevoegelijk verwaarloosd kunnen worden. Ondanks deze ongunstige wijze van rekenen is toch de enorme voorsprong van de klein-bedrijven in het oog springend, vooral ten opzichte van de varkens- en geiten-teelt, terwijl natuurlijk het bestand aan paarden bij die menschen zeer gering is.

Maar wanneer wij ook hier de kleinste klasse buiten rekening laten, dan blijkt, dat alleen in het houden van schapen het groot-bedrijf de meerdere is van alle andere. En dit houden van groote kudden schapen is een karakteristiek kenteken van een extensieven landverkwistenden

bedrijfsvorm. In alle andere bedrijven wordt er méér vee gehouden per Hectare, naarmate het bedrijf kleiner is.

De kleine boeren houden per Hectare bijna zooveel paarden als de groot-grondbezitters; gewone boeren en groote boeren houden — hetgeen sterk pleit voor de intensiviteit van hun landbouw — tegenover het groot-bedrijf anderhalf maal zooveel paarden als de groot-grondbezitters (13 tegenover 9).

Wat de rundveestapel betreft, houdt de keuterboer per Hectare ongeveer een derde meer dan de gemiddelde boer, niet heelemaal het dubbele van den groot-boer en driemaal zooveel als de groot-grondbezitter ¹⁾).

Varkens houdt de keuterboer tweemaal zooveel als de gemiddelde boer, bijna driemaal zooveel als de groote boer en bijna vijfmaal zooveel als de groot-grondbezitter.

De cijfers omtrent de geiten spreken voor zich zelf.

Het is jammer, dat wij geen enkele opgave vinden omtrent het pluimvee. Het spreekt van zelf, dat ook hierin het klein-bedrijf verreweg de meerdere is van het groot-bedrijf. De kleinste keuterboer houdt ten minste twintig kippen, die hij voedert met den afval van zijn tafel en zijn stal.

De bezitters van bedrijven van $\frac{1}{2}$ tot 2 Hectaren bebouwen te zamen 1.700.000 Hectaren, d. i. 5% van het bebouwde land van Duitschland. Zij houden daarop 1.700.000 stuks groot-vee (paarden en runderen) d. i.

¹⁾ Hierbij komt, dat de rundveestapel bij ons, tengevolge van de invoerrechten op voedermiddelen, veel kleiner is, dan zij wezen kon. Volgens Frost houden in Denemarken, dat zijn vee met tolvrij Amerikaansch graan voedert, de groot-boeren 30 tot 40, de kleine boeren 10 tot 25 en de keuterboeren en arbeiders 5 tot 10 stuks rundvee in den stal!

7% van den veestapel van $23\frac{1}{2}$ miljoen. Zoodat zelfs deze keuterbedrijven, van wie men dit het minst zou verwachten, méér groot-vee houden dan met de door hen gebruikte hoeveelheid grond overeenkomt. Van de varkens fokken zij meer dan $4\frac{1}{3}$ miljoen, dat zijn bijna 25% van het geheele aantal, dat 18.87 milloen bedraagt. Van de schapen bijna 5% en van de geiten 73%.

Het klein-bedrijf (met 2 tot 5 Hectaren) beslaat ongeveer 10.6% van den landbouwgrond. Het fokt $14\frac{1}{2}$ % van het groot-vee en 15% van de varkens.

Het groot-bedrijf echter met meer dan 100 Hectaren beslaat ongeveer 22% van allen landbouw-grond. Het houdt aan groot-vee minder dan 13% van het totaal, aan varkens 7.4% en aan schapen 48%. Daar men echter gewoon is 12 schapen gelijk te stellen met één stuk groot-vee, wordt natuurlijk het enorme tekort van den veestapel der groot-grondbezitters door dit grootere aantal schapen in de verte niet gedekt, nog afgezien van de geiten en de kippen.

Het is duidelijk dat het groot-bedrijf maar weinig kracht ontwikkelt om levensonderhoud te geven aan mensch en vee.

Wij mogen nu aannemen, dat wij onze bewering onomstootelijk hebben bewezen: dat gemiddeld 1 Hectare per hoofd en 5 Hectaren per gezin, onder de omstandigheden, waarin de West-Europeesche landbouw verkeert, geheel voldoende zijn om den landbouwers een fatsoenlijk middenstandsbestaan te verschaffen. Wij hebben gezien, dat de overgrootste meerderheid der Duitsche boeren niet die oppervlakte grond bezit en wij hebben ook ervaren door welke middelen zij aan dien grond den noodigen opbrengst ontwoekeren. Intensiviteit van den arbeid, vooral

ten opzichte van den veeteelt! De kleine bedrijven, zelfs zeer kleine, kunnen een gezin volop werk geven en behoorlijk voeden.

Nadat wij nu hebben vastgesteld de hoeveelheid grond, waarover een Duitsch boeren-bedrijf in onzen tijd *ten minste* moet kunnen beschikken, moeten wij thans onderzoeken hoe *groot* een dergelijke hoeve kan zijn.

Hoeveel land kan een boeren-gezin bebouwen zonder vreemde arbeidskrachten in dienst te nemen?

Wij zeggen: zonder vreemde arbeidskrachten!

Want wij gaan uit van de veronderstelling, dat de Duitsche landbouw-grond ongeveer gelijkmatig verdeeld is en nergens door het groot-grondbezit is afgesloten voor den werkenden boer. *Maar onder die omstandigheden zouden er geen boeren-arbeiders zijn*, noch in het hoofd-bedrijf, noch in het nevenbedrijf. Alle menschen, die in den landbouw hun brood konden verdienen, zouden over genoeg grond kunnen beschikken en er zou nog heel wat over zijn, zooals blijkt uit de volgende berekening.

Duitschland heeft, zooals wij weten, in ronde cijfers 32 millioen Hectaren landbouw-grond. In 1907 leefden in Duitschland van den landbouw als hoofd-bedrijf in het geheel slechts 17 millioen menschen. Er waren dus per hoofd niet één, maar bijna twee Hectaren, per gezin niet 5, maar bijna 10 Hectaren grond voorhanden, het dubbele dus van hetgeen wij als noodzakelijk hebben aangenomen.

Mij dunk, dit is het volledig bewijs, dat, wanneer de afsluiting van den grond is opgeheven, er geen boeren-arbeiders meer zullen zijn. De boer zou zich met zijn eigen volk moeten redden. Op een gezin van 5 hoofden

kan men hoogstens op 2 volle krachten rekenen: de man één, de vrouw een halve en de kinderen samen een halve.

Hoeveel land kunnen nu die twee arbeidskrachten in een boeren-gezin, toegerust met behoorlijke werkkraft en het noodige vee, *hoogstens* bebouwen?

Naar mijn meening zullen 10 Hectaren of 40 morgen, zelfs op lichten grond, wel het grootste oppervlak zijn dat voor bebouwing door één gezin in aanmerking kan komen. Naar de door ons gegeven tabel op pag. 43 gebruikt het klein-bedrijf op 5 Hectaren gemiddeld 3.2 en het middel-bedrijf op 10 Hectaren 3.4 vaste arbeidskrachten. In den oogsttijd gebruikt het klein-bedrijf op 5 Hectaren gemiddeld 5.5 en het middel-bedrijf op 10 Hectaren in het geheel 6 arbeidskrachten.

Volgens deze berekening zou een oppervlak van gemiddeld 5 Hectaren, zoowel het kleinst noodige, alsook het grootst mogelijke oppervlak zijn, dat een boerengezin zonder knechten en meiden en zonder vreemde arbeidskrachten zou kunnen bebouwen, wanneer niet de verzorging van het vee er onder lijden zal. Volgens onze tabel op pag. 45 moet zulk een gezin gemiddeld 5 stuks groot-vee, 5 varkens en of een schaap of een geit houden, afgezien van de kippen.

Wanneer één man 20 morgen land, waarvan het grootste deel tuin, aardappel- en knollenland is, jaarlijks moet bemesten, ploegen, eggen, walsen, zaaien, hakken, den oogst binnenhalen, dorschen enz. en wanneer de vrouw, behalve het helpen bij den landbouw en behalve het zorgen voor de huishouding, dagelijks 5 stuks groot-vee (waarvan 2 tot 4 koeien, die iederen dag 2-maal moeten gemolken worden) moet voederen en voor vijf varkens moet koken en haar kippen moet verzorgen, dan hebben

beiden, met de kinderen, den geheelen dag de handen vol.

Wij zien dan ook uit de eerste tabel, dat de groote boeren vele vaste arbeidskrachten gebruiken die niet tot het gezin behooren. Stellen wij het gemiddelde van de 4de klasse (met 5—20 Hectaren) op 13 Hectaren, dan zijn in die klasse $13 \times 0.34 = 4.4$ vaste arbeidskrachten en in den oogsttijd 7.8 arbeidskrachten noodig; in de volgende klasse met 20 tot 100 Hectaren, met een gemiddeld oppervlak van 60 Hectaren worden 9.6 vaste- en in den oogsttijd 18 arbeidskrachten vereischt.

Wij zien dus dat 1 Hectare per hoofd gemiddeld een boeren „hoeve” in de oude beteekenis zou vormen. Volgens Grimm staat het woord „hoeve” in verband met „behoefte” en voor de behoefte van een boerengezin is zulk een hoeve ook toereikend. En zij vervult ook den tweeden eisch van een rationeele landmaat: de arbeidskracht van een boerengezin volledig te benuttigen.

Omdat nu Duitschland in het geheel 32 miljoen Hectaren landbouw-grond en slechts 17 miljoen landbouwers en hunne gezinnen telt, die van hun bedrijf leven, dáárom zouden al die menschen, als gezeten boeren, een boeren-middenstands bestaan kunnen hebben, terwijl dan nog bijna de helft van den geheelen landbouw-grond, d. i. 15 miljoen Hectaren onbezet zou blijven, een oppervlakte, die nog langen tijd toereikend zou zijn om het nageslacht van de landbouwbevolking voldoende ruimte te geven om te bestaan. Wij groeien jaarlijks aan met 400.000 zielen; de landbevolking omvat ongeveer een vierde van de geheele bevolking; de aangroei van de landelijke bevolking kunnen wij dus stellen op 225.000 zielen per jaar. Omdat de boeren echter meer kinderen hebben dan de stedelingen, willen wij haar een ver-

meerdering toeschrijven van 300.000 zielen per jaar.

Dan zouden, zelfs bij de samengestelde intrest-rekening, nog 40 tot 45 jaren moeten verlopen, vóórdat het Duitsche landbouwgebied geheel bezet zou zijn, zelfs wanneer wij aannemen, dat alle boerenkinderen, zonder uitzondering, boeren zouden worden (wat een onmogelijke veronderstelling is). In dien tijd echter zou Duitschland, deze volksvermeerdering aannemende, tot een volksmacht van 100 miljoen menschen zijn aangegroeid en wanneer wij een dergelijke volkstoenamen aannemen, dan is de door ons aangenomen gemiddelde grootte voor een hoeve van 5 Hectaren al weer veel te groot. De intensiviteit van het landbouwbedrijf en de grootte van den veestapel zouden zóó zeer zijn gestegen, dat misschien maar 3 Hectaren door één gezin gebruikt en bewerkt konden worden. Dan hadden die 32 miljoen landlieden in ronde cijfers maar 20 miljoen Hectaren noodig en dan was er weér plaats voor 20 miljoen nieuwe landbouwers.

Wie deze redeneering betwistbaar acht zou moeten veronderstellen, dat de ongelooflijk snelle vooruitgang van den landbouw thans plotseling tot stilstand zou komen, en dan is hij volkomen in tegenspraak met alle autoriteiten op landbouwgebied.

Max Delbrück beweert, dat de Deutsche landbouw in de 19de eeuw zijn opbrengsten per Hectare verviervoudigd heeft; en dat hij die in de twintigste eeuw minstens nog eens verdubbelen zal, houdt hij voor ontwijfelbaar zeker.

Maar daartoe behoort kunstmest, een betere landbouw-techniek en bovenal meer arbeid op de vlakte-eenheid. Of met andere woorden, de boer van de 21ste eeuw zal minder grond noodig hebben en in staat zijn te bebouwen, dan die van de 20ste eeuw.

Maar laten wij de toekomst voor zich zelf laten zorgen! Voor onzen tijd is het duidelijk, dat de voorraad bouwland, zelfs in het dicht bevolkte Duitschland, rijkelijk en rijkelijk voldoende is om in de behoefte te voorzien.

En toch heeft veel meer dan de helft van alle Duitschers, die in den landbouw hun hoofd-bedrijf vinden, in het geheel geen land en talloze bezitters van dwergbedrijven, keuterboeren, kleine boeren, hebben niet genoeg land om hun geheele arbeidskracht vruchtdragend te kunnen gebruiken, zoodat zij òf gebrek moeten lijden òf bij anderen werk moeten gaan zoeken.

Van die 17 millioen zielen sterke boerenbevolking behoort veel meer dan de helft tot den stand der arbeiders en beambten. Lagere beambten waren er in den land- en tuinbouw met hunne naastbestaanden 181.000, knechten en meiden, inwonende bij de groote boeren 153.000 en arbeiders in ronde cijfers 9.336.000, alles, met inbegrip van hunne gezinnen, aan onzelfstandige menschen te zamen 9.670.000, zoodat er voor de zelfstandigen maar 7.570.000 overblijven.

In plaats van 32 millioen middenstandsboeren, die er zouden kunnen bestaan, voedt de Deutsche landbouwgrond dus maar in het geheel 17 millioen menschen en daarvan hoogstens $7\frac{1}{2}$ millioen op voldoende wijze, altijd in de veronderstelling, dat ook de kleinste keuterboeren zonder bijbaantjes, fatsoenlijk leven kunnen, wat natuurlijk maar bij uitzondering het geval is. Minstens 10 millioen van de 17 leven als proletariërs, omdat zij òf te weinig, òf in het geheel geen land bezitten.

Hiermede is onze stelling volledig bewezen: *Het monopolie van den grond is geen „natuurlijk” monopolie, zich grondend op zeldzaamheid, naar een „wettelijk” monopolie,*

zich grondend op afsluiting van den op zich zelf overgrooten voorraad.

Dit monopolie van den grond is vastgelegd in het wettelijk recht, het recht om méér grond te bezitten dan men met de werkkrachten van zijn eigen gezin bewerken wil en kan. En omdat een recht, volgens Stamler, in het algemeen slechts de *vorm* is, waardoor een maatschappelijk instituut wordt geschraagd en in stand gehouden, *dáárom is de wettelijke vorm van het grond-monopolie het groot-grondeigendom.*

Niet het grondeigendom op zich zelf is de oorzaak van den socialen nood, zooals de hervormers van het grondeigendomsrecht en vele anderen hebben gemeend en nog meenen, maar het *groot-grondeigendom*, evenals in een belegerde stad niet het eigendom van het koren op zich zelf de schuldige was, maar het *groot-koreneigendom* — dat voor het overige alleen onder bepaalde omstandigheden schadelijk kan zijn. Want koren is een waar, waarvan in den regel het aanbod door de concurrentie kan vermeerderd worden.

De voorraad grond kan echter nooit door concurrentie vergroot worden. En daarom is massaal groot-grondeigendom, reeds onder gewone omstandigheden, een monopolie en perst den gebruikers de méérwaarde der grondrente af.

De rechtsgeleerden weten al lang, dat er bepaalde machtige soorten van eigendom bestaan, wier wezen, afwijkende van het gewone eigendomsrecht, niet dáárin bestaat, dat de eigenaar ze kan gebruiken naar zijn goedvinden, maar hierin, dat de eigenaar alle andere menschen kan beletten ze te gebruiken ten einde hen te

dwingen hem een méérwaarde af te staan. Zulk een privaatief d. w. z. „beroovend” eigendom is in de eerste plaats het groot-grondeigendom, de wettelijke belichaming van de monopolisatie van den grond. Zijn doel en zijn waarde berusten alleen hierop, dat het der massa belet zelf land te bezitten, dat het hierdoor een klasse van land-arbeiders heeft geschapen en in stand houdt, dat het op deze wijze tusschen de groote land-eigenaars en de land-arbeiders de klasse-monopolie-verhouding heeft geschapen en in stand gehouden, waardoor de laatsten gedwongen worden de méérwaarde der grondrente aan de eersten af te staan.

Wanneer de voorraad grond niet in weinige handen was gemonopoliseerd, maar ongeveer gelijkmatig was verdeeld, dan kon er geen gebrek aan grond zijn en geen grondwoeker, evenmin als er gebrek aan koren en korenwoeker konden ontstaan in de genoemde belegerde stad, wanneer daar de voorraad koren ongeveer gelijkmatig verdeeld was. Nood en woeker vertoonen zich in beide gevallen alléén, omdat de voorraad zeer ongelijkmatig verdeeld is, zoodat de massa is gedwongen hunne allernoodzakelijkste levensbehoeften van de enkelen tot iederen prijs te koopen. En zij zijn in beide gevallen daartoe gedwongen, omdat de concurrentie niet kan optreden teneinde den voorraad te vergrooten; in het eerste geval niet, omdat het koren niet van buitenaf ingebracht kan worden; in het tweede geval niet, omdat de grond heelemaal niet op kunstmatige wijze kan worden vermeerderd. Maar waar de concurrentie niet kan of mag ingrijpen, daar bestaat monopolie — daar bestaat méérwaarde.

Wanneer die monopoliseering ook maar voor een klein

deel werd opgeheven, dat wil zeggen, wanneer maar een deel van het groot-grondeigendom toegankelijk werd gesteld voor het volk, dan waren alle overige groot-grondeigenaars bankroet, dan was het eigendomsrecht op de groote landgoederen zonder inhoud en zonder waarde. Dit wordt bewezen door de volgende berekening.

De beide klassen van groote boeren uit onze tabel, de bedrijven van 20 tot 50 en die van 50 tot 100 Hect. en hooger, tellen gezamenlijk 260.000 landbouw-bedrijven met een totaal oppervlak van 9.3 miljoen Hectaren. Nu hebben wij gezien, dat daarop in ronde cijfers ook 9.3 miljoen landarbeiders en hunne nabestaanden wonen. Wanneer men dus dit land van de groote boeren in kleine boerderijen wilde verdeelen, dan zou men bijna de geheele landarbeiders bevolking, tot gezeten boeren kunnen maken — en dan was er in heel Duitschland bijna geen boerenarbeider meer te vinden.

Maar dan lagen de geheele 7 miljoen Hectaren landbouwgrond, die het eigenlijke groot-grondbezit thans exploiteert, volledig braak en de bezitters waren bankroet, wanneer het hun niet gelukte alle noodige arbeiders uit het buitenland te betrekken.

Nog een kleine berekening.

De Deutsche groot-grondeigenaars hadden op den 12den Juni 1907 met inbegrip van de bedrijfsleiders en de ambtenaars in het geheel aan het werk 1.237.324 arbeidskrachten, waarvan 834.000 vaste. Het hoogste aantal van de in het voorgaande jaar gelijktijdig werkende arbeidskrachten bedroeg 1.469.685, waarvan 632.000 tijdelijke. Wij rekenen zeker te hoog, wanneer wij het aantal arbeiders, onderdanen van het Deutsche rijk stellen op

1.1 miljoen (de rest zijn buitenlandsche trekarbeiders). ¹⁾

Onder deze Duitsche arbeidskrachten zijn vele kinderen en jeugdige arbeiders; onder de volwassenen zullen de mannen wel geringer in getal zijn dan de vrouwen; alles in aanmerking genomen rekenen wij stellig wêer te hoog; wanneer wij aannemen, dat de 1.1 miljoen Duitsche arbeidskrachten van het groot-grondbezit tezamen 600.000 gezinnen uitmaken van 5 personen ieder. ²⁾

Wanneer men die arbeiders ieder met 5 Hectaren grond per gezin tot zelfstandige boeren maakte, dan zouden van de aan de eigenlijke groot-grondbezitters dan nog behorende 7 miljoen Hectaren, meer dan $\frac{4}{7}$ gedeelte braak liggen, omdat de eigenaars geen arbeiders zouden kunnen krijgen. De rekening komt geheel overeen met de oude ondervinding, dat een riddergoed, wanneer het in kleine perceelen wordt verdeeld, twee of driemaal meer menschen (en vee) voedt dan vóór de verdeling.

Het zou dus voldoende zijn om $\frac{3}{7}$ van het groot-

¹⁾ Volgens de statistiek van de Duitsche centrale vereeniging van Landarbeiders heeft zij in 1911 386.000 buitenlandsche landarbeiders van een legitimatiebewijs voorzien. Dit is echter het minimum. In werkelijkheid komen er veel meer.

²⁾ Deze schatting steunt op de volgende overweging: Het groot-grondbezit beslaat in Duitschland 10 miljoen Hectaren, dit staat gelijk met 100.000 vierkante kilometer oppervlakte. De zuivere groot-grondbezitsgebieden, zijn de zulke, die het dunst bevolkt zijn. Mecklenburg-Strelitz had b. v. in 1910 maar 36.3, Schwerin 48.7 menschen per vierkante kilometer, boerenland en steden te samen. Wanneer wij dus op het areaal van het groot-grondeigendom alleen aan daglooners 30 menschen per vierkante kilometer rekenen, dan is dat rijkelijk hoog. Volgens Sering is de bevolking van de streken, waar het groot-grondbezit heerscht, maar zelden dichter dan 20—30 zielen en daalt in sommige gevallen tot slechts 4.

grondeigendom in kleine stukken te verdeelen, om aan de overige $\frac{4}{7}$ ook den laatsten arbeider te ontnemen en daardoor het eigendomsrecht daarop volledig van zijn maatschappelijken inhoud te berooven en waardeloos te maken.

Ja het zou reeds voldoende zijn om met één slag één tiende van die 7 miljoen Hectaren te verdeelen, om zóóveel arbeiders van het groot-eigendom weg te zuigen, dat het loon der overgeblevenen hoog genoeg zou stijgen, om het grootste deel der andere $\frac{9}{10}$ van de groot-grondeigenaars te ruïneeren.

Hiermede achten wij volledig bewezen, dat de afsluiting van den grond, die haar rechtsvorm vindt in het groot-grondeigendom, tusschen groot-boeren en groot-grondeigenaars aan den éénen en alle land-arbeiders aan den anderen kant de klasse-monopolie-verhouding heeft geschapen en in stand houdt, en dat alleen uit deze bron het ééne hoofdbestanddeel van de maatschappelijke méérwaarde voortkomt: *de Grondrente*.

Maar ditzelfde geldt ook voor het tweede bestanddeel van de maatschappelijke méérwaarde, voor de kapitaalwinst. Ook de kapitaalwinst is een klasse-monopoliewinst en hij komt óók voort uit de afsluiting van den grond; hij staat met haar en zal met haar vallen. Waar de grondrente een direct gevolg is van de afsluiting van den grond, daar is de kapitaalwinst, een middelijk, een afgeleid, een secundair gevolg.

Wij hebben in den beginne de kernstelling van Marx aangehaald en waar genoemd, dat het kapitaal een „maatschappelijke klassenverhouding” is. Productie-middelen zijn geen „kapitaal” d. w. z. méérwaarde scheppende waarde, zij werpen geen winst af, wanneer de „maat-

schappelijke kapitaal-verhouding" niet bestaat. Alleen wanneer de kapitalistenklasse, in het bezit van alle productiemiddelen, staat tegenover de klasse der „vrije arbeiders”; alleen wanneer de arbeiders zelve, los en leeg, over geene productiemiddelen beschikken, zoodat zij hun arbeid voor minder dan hij waard is moeten verkoopen aan de kapitalisten, alleen dan krijgen de kapitalisten deze méérwaarde, die winst — en alléén dan zijn hunne productiemiddelen „kapitaal”. Want alleen dat heet kapitaal, dat winst afwerpt.

En nu beweren wij en wij zullen het bewijzen: zonder afsluiting van den grond zouden er misschien „arbeiders” maar er zouden geen „vrije” arbeiders zijn. Als de bodem niet was afgesloten door het groot-grondeigendom, dan waren er geen menschen, die gedwongen zijn om hun arbeid beneden de waarde te verkoopen, en dan was er natuurlijk ook geen méérwaarde en geen winst en dan was het eigendom van productiemiddelen geen „kapitaal”.

II. HET KARAKTER EN HET ONTSTAAN VAN HET KAPITALISME.

EERSTE (STAATHUISHOUDKUNDIG) GEDEELTE.

Het karakter van het kapitalisme.

Onder kapitalisme verstaan wij een, door het kapitaal en zijne belangen in werkelijkheid beheerschte, maatschappelijke orde. En als wij dus willen leeren kennen het wezen van het kapitalisme, dan vragen wij het eerst naar het wezen van het kapitaal. Wat is kapitaal? De beschaafde mensch antwoordt gewoonlijk met de verklaring der oude economisten: kapitaal is een voorraad productiemiddelen, en gewoonlijk wordt dan als kapitaal in engeren zin: het geproduceerde productiemiddel onderscheiden van het niet geproduceerde, den grond.

Volgens deze engere definitie is kapitaal dus elk voortbrengsel van productieven arbeid, dat niet dient voor onmiddellijk gebruik als genotmiddel, maar bestemd is voor de voortbrenging van andere genotmiddelen, dus: werkplaatsen en fabrieken, gereedschappen en machines, grondstoffen, als garen, metalen, kleurstoffen en eindelijk hulpmiddelen bij de voortbrenging als kolen en smeerolie. Hierbij komt dan nog een der belangrijkste kapitaal-soorten, het geld, edel metaal in gemunten of ongemunten toestand.

Deze definitie van kapitaal is nu juist niet onwaar, maar zij is volkomen onvoldoende. Zij is zuiver beschrijvend, terwijl zij zekere uiterlijke kenteekenen onder een begrip brengt, maar zij is in zooverre ontoereikend, dat zij het eigenlijk probleem, dat in het woord kapitaal ligt, niet eens aanroert.